

Op weg naar wendbaar onderwijs in het domein Zorg en Welzijn

Het domein Zorg & Welzijn & AG (Assistenten Gezondheidszorg) van Firda heeft gekozen voor een verbindend, duurzaam en flexibel ontwerp op basis van de visie van Firda op wendbaar en responsief onderwijs (WRO). In dit ontwerp zijn alle erkende opleidingscodes samengebracht vanuit één inhoudelijk kader gebaseerd op een gezamenlijke visie op leren. Vanuit deze gemeenschappelijke basis hebben de teams in het domein de ruimte om zelf vorm en uitvoering te geven aan hun onderwijs, passend bij de studentenpopulatie en de dynamiek van het omringende werkveld. **ERICA AALSMA,**

DRS. KATY DIKKER, DR. ILYA ZITTER

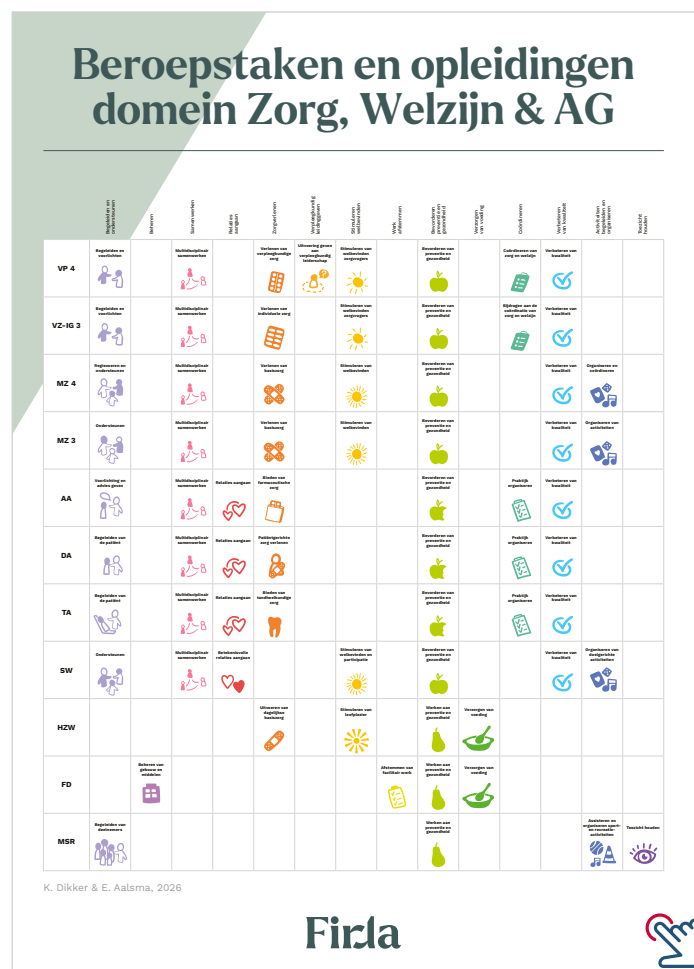
Beroepsonderwijs dat kan inspelen op wat studenten nodig hebben, op ontwikkelingen in de sector en op wat belangrijk is in de regio: dat is het doel van Firda. De ambities passen bij een roc van deze tijd, dat zich ervan bewust is dat het ontwerpen en up-to-date houden van een curriculum door de dynamiek op de arbeidsmarkt een permanente taak voor het onderwijs is¹.

EEN SAMENHANGEND ONTWERP

Het onderwijs gaat tot nu toe vooral uit van verschillen tussen opleidingen, waarbij iedere opleiding een eigen, specifieke invulling krijgt. Als

we uitgaan van het werk en de uitoefening van beroepen in de praktijk, dan blijkt dat er juist veel overeenkomsten zijn tussen beroepen en de taken binnen die beroepen. Precies naar die verwantschap zijn we op zoek gegaan, zodat er meer samenhang kon ontstaan tussen oplei-

dingen. Zie figuur 1 Totaaloverzicht beroepstaken domein Zorg, Welzijn & AG. Beroepstaken – en daarmee het werk – staan daarin centraal: het zijn betekenisvolle eenheden die direct gekoppeld zijn aan de praktijk. Beroepstaken zien we als de ruggengraat van het beroep.

Figuur 1. Totaaloverzicht Beroepstaken domein Zorg, Welzijn & AG Firda. Klik op de figuur voor een groot formaat.

	Begeleiden en ondersteunen	Beheren	Samenwerken	Relaties aangaan	Zorgverlenen	Verpleegkundig leidinggeven	Stimuleren welbevinden	Werk afstemmen	Bevorderen preventie en gezondheid	Verzorgen van voeding	Coördineren	Verbeteren van kwaliteit	Activiteiten begeleiden en organiseren	Toezicht houden
VP 4	Begeleiden en voorlichten 		Multidisciplinair samenwerken 		Verlenen van verpleegkundige zorg 	Uitvoering geven aan verpleegkundig leiderschap 	Stimuleren van welbevinden zorgvragers 		Bevorderen van preventie en gezondheid 		Coördineren van zorg en welzijn 	Verbeteren van kwaliteit 		
VZ-IG 3	Begeleiden en voorlichten 		Multidisciplinair samenwerken 		Verlenen van individuele zorg 		Stimuleren van welbevinden zorgvragers 		Bevorderen van preventie en gezondheid 		Bijdragen aan de coördinatie van zorg en welzijn 	Verbeteren van kwaliteit 		

Figuur 2. Overzicht beroepstaken voor de opleidingen Verpleegkunde en Verzorgende

Een voorbeeld: in co-creatie met het werkveld zijn we tot kenmerkende en samenhangende beroepstaken gekomen voor de opleidingen Verpleegkunde (8 beroepstaken) en Verzorgende (7 beroepstaken), zie figuur 2. De beroepslogica van de praktijk vormt hiervoor de basis. Ook voor de opleidingen Maatschappelijke Zorg, Sociaal Werk en Dienstverlenende beroepen zijn we in co-creatie met het werkveld op dezelfde manier op zoek gegaan naar beroepstaken. Zo ontstond een samenhangend patroon in de beroepstaken voor het hele domein.

BEROEPSTAAKFAMILIES

De beroepstaken die in het dagelijkse werk op elkaar lijken, brachten we inhoudelijk bij elkaar in zogenoemde 'beroepstaakfamilies'. De beroepstaken in een familie hebben een vergelijkbare, gemeenschappelijke basis en krijgen ieder een eigen inkleuring die specifiek is voor de opleidingen. Een voorbeeld: de beroepstaakfamilie 'Zorg Verlenen' omvat de beroepstaken van alle zorg- en welzijnsopleidingen niveau 2 t/m 4, zie figuur 3. Iedere beroepstaak in deze familie heeft een eigen inkleuring en daarmee een eigen 'titel' per opleiding, zoals 'verlenen van verpleegkundige zorg'

voor de verpleegkundige en 'verlenen van basiszorg' voor de begeleider maatschappelijke zorg.

Naast inhoudelijke verwantschap kent een beroepstaakfamilie een opbouw in complexiteit en zelfstandigheid (niveau). Het werken aan beroepstaken maakt het voor studenten mogelijk om zich op de ene beroepstaak naar meer complexiteit en zelfstandigheid te ontwikkelen dan op de andere.

BEROEPSTAKEN STAAN CENTRAAL

De beroepstaken zijn geformuleerd in de vorm van leeruitkomsten: beschrijvingen van wat een lerende begrijpt en kan laten zien na afronding van die beroepstaak. De leeruitkomsten zijn zo beschreven dat zij door de ordening in beroepstaken en beroepstaakfamilies herkenbaar zijn voor de student en het werkveld.

WERKEN AAN DE EIGEN BEROEPSIDENTITEIT

De beroepstaken ondersteunen docenten bij het ontwikkelingsgericht begeleiden van studenten. »

FOTO: DAVID VROOM, FIRDA

Studenten krijgen de ruimte om te werken aan een eigen beroepsprofiel en beroepsidentiteit in plaats van een standaardroute naar een diploma te volgen². Zo kan een student verpleegkunde in de opleiding het accent meer op preventie leggen en wat minder op het begeleiden van zorgvragers, voortbouwend op diens talenten en/of aansluitend bij de werkcontext.

KENNIS NEMEN VAN DE COMPLEXE WERKELIJKHEID VAN HET BEROEP

Een beroepsidentiteit ontwikkelen studenten vooral door zich te spiegelen aan en zich te verhouden tot het beroepsframe dat professionals in het werkveld (h)erkennen. Het beroepsframe dat wij hebben vertaald naar de beroepstaken.

WAT IS DE AANLEIDING VOOR DIT ONTWERP?

Twee perspectieven speelden een belangrijke rol: de beroepen in beweging en het versnipperde onderwijs.

Een bewegend beroep

Het beroep van zorg- en/of welzijnspersoonlijkheid verandert. De sector staat voor een fundamentele verandering: vergrijzing, complexere zorg- en ondersteuningsvragen en personeelstekorten zetten de toegankelijkheid, kwaliteit en houdbaarheid van zorg onder druk, met in Friesland een extra opgave door bevolkingskrimp en grotere fysieke afstanden. Meer (kwetsbare) ouderen wonen langer zelfstandig thuis, waardoor zorg- en ondersteuningsvragen een groter beroep doen op eerste lijn,

wijkteams en informele netwerken. De werkpraktijk van deze sector is daarmee niet eenduidig te vangen in gestandaardiseerde opleidingen.

De opdracht aan het onderwijs is wendbare zorg- en welzijnsprofessionals opleiden, die beroepsbekwaam zijn, en ook weten hoe zij zelf kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van hun beroep³. Het gaat om responsief onderwijs, onderwijs meebeweegt en anticipeert op de diversiteit van studenten, een variëteit aan werkplekken en het veranderende beroep in de sector en samenleving⁴.

Fragmentatie in het onderwijs

Het beroepsonderwijs heeft de taak om studenten kennis te laten nemen van de complexe werkelijkheid van het beroep. Gelijktijdig heeft het onderwijs de neiging die werkelijkheid in stukjes op te delen zoals lessen of modules en wordt doelmatigheid gedefinieerd als het al dan niet behalen van eindtermen en diploma's⁵. De complexe werkelijkheid van het beroep laat zich daarmee echter niet vangen, zeker wanneer de dynamiek en ontwikkelingen in een beroep en de sector sterk en snel zijn.

Onze overtuiging is dat een samenhangend ontwerp waarbij we uitgaan van *overeenkomsten* in het werk en *aanverwante* taken over opleidingen en niveaus heen, beter aansluit bij de dynamiek in een sector, waarmee we de complexiteit van het beroep behapbaar en leerbaar maken.

FUNDAMENT ONDER HET ONTWERP

Het begrip beroepstaken is te herleiden naar verschillende theorieën over leren voor een beroep: de 'hele taak'-benadering, de EPA's in de zorg (Entrustable Professional Activities) en het 'Model voor het ontwerpen van een beroepsgerichte leeromgeving'.

Zorgverlenen	Verpleegkundig leidinggeven	Stimuleren welbevinden	Werk afstemmen	Bevorderen preventie en gezondheid
Verlenen van verpleegkundige zorg 	Uitvoering geven aan verpleegkundig leiderschap 	Stimuleren van welbevinden zorgvragers 		Bevorderen van preventie en gezondheid
Verlenen van individuele zorg 		Stimuleren van welbevinden zorgvragers 		Bevorderen van preventie en gezondheid
Verlenen van basiszorg 		Stimuleren van welbevinden 		Bevorderen van preventie en gezondheid
Verlenen van basiszorg 		Stimuleren van welbevinden 		Bevorderen van preventie en gezondheid
Bieden van farmaceutische zorg 				Bevorderen van preventie en gezondheid
Patiëntgerichte zorg verlenen 				Bevorderen van preventie en gezondheid
Bieden van tandheelkundige zorg 				Bevorderen van preventie en gezondheid
		Stimuleren van welbevinden en participatie 		Bevorderen van preventie en gezondheid
Uitvoeren van dagelijkse basiszorg 		Stimuleren van leefplezier 		Werken aan preventie en gezondheid
			Afstemmen van facilitair werk 	Werken aan preventie en gezondheid
				Werken aan preventie en gezondheid

Figuur 3. Vijf beroepstaakfamilies uitgelicht

- Bij de 'hele taak'-benadering staat het uitvoeren van een complete, levensechte taak centraal, in plaats van het los uitvoeren van kleine deelvaardigheden. De 'hele

FOTO: AARON WEIDENAR, FIRDA

taak'-benadering is gericht op het omgaan met complexiteit, zonder de samenstellende onderdelen en de relaties daartussen uit het oog te verliezen.

- Een EPA ('Entrustable Professional Activity') is een vergelijkbaar concept omdat een complete, levensechte en professionele activiteit centraal staat. Het gaat niet om ontwikkeling van losstaande competenties, maar om alle geïntegreerde competenties die nodig zijn om een professionele taak uit te voeren. Vertaald gaat het om 'toe te vertrouwen professionele activiteiten'.
- Een hybride leeromgeving, waarin school en werkveld zijn vervlochten, zet de beroepstaken centraal in het leren voor een beroep. Met dit type leeromgeving kan worden ingespeeld op actuele ontwikkelingen in het werkveld en kennisontwikkeling bij studenten. Docenten kunnen studenten observeren in een authentieke context waarin theorie en praktijk elkaar afwisselen. Een hybride leeromgeving bevordert daarnaast de uitwisseling van kennis, vaardigheden en attitudes tussen opleiding en beroepspraktijk.

'Dit gefundeerde ontwerp brengt een samenhang aan door uit te gaan van overeenkomsten en verwantschappen tussen beroepen in een domein/sector en door deze taken te ordenen in families. De versnippering tussen opleidingen en niveaus wordt zo doorbroken, waardoor er beter wordt ingespeeld op veranderingen in beroepen, een sector en de samenleving. Ook kan het samen optrekken met verschillende beroepsgroepen gemakkelijker worden en komt leren interprofessioneel samenwerken binnen handbereik.'

Dr. Ilya Zitter, lector Beroeps-
onderwijs, Hogeschool Utrecht.

TENSLLOTTE

Dit ontwerp biedt studenten de kans om zich binnen het domein te ontwikkelen naar toekomstige en wendbare professionals, die zijn voorbereid op een snel veranderende zorg- en welzijnssector. Opleidingsteams kunnen hiermee meer responsief anticiperen op behoeften van werkveld en studenten.

We zijn er echter nog niet. Het werken met het onderwijsontwerp zien we als een gezamenlijk ontwikkelproces waarin samenwerking,

reflectie, dialoog, experimenteren en voortdurende verbetering centraal staan. 'Je kunt niet van de kelder naar de zolder springen', aldus een directeur tijdens een gezamenlijke bijeenkomst. De teams van Zorg & Welzijn van Firda krijgen dan ook ruimte om het gemaakte ontwerp binnen hun eigen context vorm te geven.

Een volgende stap in de doorontwikkeling van het ontwerp is om de beroepstaakfamilies van dit domein uit te breiden naar andere aanpalende domeinen. Zo werkt het domein Kinderopvang & Onderwijs van Firda ook met beroepstaken. Daarmee komt het opleidings/ (sector-)overstijgend opleiden meer binnen bereik. ■

- ERICA AALSMA, DE LEERMEESTERS, EXTERN PROJECTLEIDER & ADVISEUR WENDBAAR & RESPONSIEF ONDERWIJS IN HET DOMEIN ZORG, WELZIJN & AG VAN FIRDA.
- DRS. KATY DIKKER, VOORMALIG TEAMLEIDER ONDERWIJS & KWALITEIT EN PROJECTLEIDER WENDBAAR & RESPONSIEF ONDERWIJS IN HET DOMEIN ZORG & WELZIJN VAN FIRDA.
- DR. ILYA ZITTER, LECTOR BEROEPS-ONDERWIJS, HOGESCHOOL UTRECHT
- VORMGEVING: BOBBY DEKKER

Noten

1. *Handboek Beroepsgerichte didactiek. Responsiviteit als opdracht.* Nieuwenhuis L., Smulders H. & Sessink R. 2021.
2. *Manifest voor de beroepsidentiteit. Over de achterkant van personaliseren en flexibiliseren van beroepsopleidingen.* Prof. dr. Manon C.P. Ruijters, Maart 2021
3. *Ruimte voor wendbaar vakmanschap.* Khaled & Mazereeuw 2022
4. *Van Bommel et al, 2023*
5. *Rationales achter werkplekleren.* Nieuwenhuis A.F.M. & Woerkom van, M. 2006. *Pedagogische Studiën* 343-353.